

ВИДАНЄ „ПРОСЬВІТИ У. Н. СОЮЗА”.

“ENLIGHTENMENT”

Ч. 2. Рік III. 1916 Vol. III. No. 2.

За Март-Цьвітень

March-April

Про Шевченка-малюра

і інші оповідання.

Ціна 20 цнт.

Entered as second-class matter February 6, 1914, at the post office
at Jersey City, New Jersey, under the Act of August 24 1912.

Ш5(2-Ук)5-4 Шевченко 801+

Ш5(2-Ук)5-6 ЯЧ

ЛНБ ім. В. Стефаника

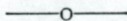
00021810 (C)

2006

МАЯНУ ВЕРНУТИ

Іван Крипякевич.

Про Шевченка=маляра.

Шевченка уважаємо нині передусім поетом. Слава Тарасових літературних творів, глибокий зміст його поезії, закрили перед нами другого Шевченка — маляра. Але коли докладніше переглянемо біографію Тараса, бачимо, що довгий час боровся в його душі поет з малярем, що в деякі періоди його життя маляр стояв на першому місці, що навіть на склоні життя Шевченко вважав себе ліпшим малярем як поетом... І нині, коли хочемо мати перед собою цілого Шевченка, то хоч його поезію ставимо на першому місці, мусимо добре придивляти ся до його малярства, бо воно глибоко характеризує Тарасову індивідуальність, дає багато для розуміння й його поетичної і громадянської діяльності.

Замилуване до малярства проявляв Шевченко вже в дитинстві, коли скитався з місця на місце шукаючи просвіти і науки

...Ще в школі,

Таки в учителя дяка
 Гарненько вкраду пятака,
 (Бо я було трохи не голе,
 Таке убоге), та й куплю

Власноручні офорти Т. Шевченка.

Жебрак на кладовищі.

ЛНБ ім. В. Стефаника
ЛН України

2013660

Паперу аркуш і зроблю
Маленьку книжечку; хрестами
І візерунками з квітками
Кругом листочки обведу...

Ближше описує Шевченко сі артистичні пориви свого дитинства в своїй автобіографії. Вже осьмилітній хлопчик жадно шукає за малюнками. „Зі всього добра п'яниці-дяка завсїгди здавала ся мені найціннїйшою річю якась книжочка кунштиками, себто гравірованими образками, правдоподібно найгіршої роботи. Я не вважав гріхом або не встояв против спокуси украсти сю дорогоцінність”... Горячим бажанем його було вчити ся малярства, — ходив від одного до другого сільського маляра, але гірко завів ся в своїх мріях. Наперед був у діякона-маляра в Лисянці. „Три дні я терпеливо таскав на гору ведрами воду з річки Тикича і розтирав на залізній блясі фарбу-мідянку. На четвертий день не стало мені вже терпцю і я утік в село Тарасівку до дяка-маляра, що велавив ся в околиці вимальованем великомученика Микити і Івана Воїна. До сього то Апеллеса удав ся я з незмінним постановленем витерпіти всі проби, як я тоді думав, нероздільні з наукою. Я бажав собі горячо присвоїти його велику штуку, хоч би в малесенькім степені. На жаль! Апеллес глянув уважно на мою ліву руку і відмовив мені на чисто. Він сказав мені, з гірким моїм смутком, що в мене нема здібности ні до чого, ані навіть до шевства або бондарства”. І малий Тарас вернув ся в рідну Кирилівку і тільки ходячи за

Власноручні офорти Т. Шевченка.

У Київі.

громадською чередою, читав любую книжечку з купітками.

Пізнійше, як став панським козачком, мав нагоду надивити ся на образи по панських дворах. Вандруючи з паном з місця на місце, користав всюди з нагоди, щоби набути собі якийсь простий малюпочок — навіть без відомости властителя, бо гроший на купню не мав... Добрих малюнків бачив не багато і не міг виробити собі доброго артистичного смаку, — найліпше подобали ся йому історичні образки. Зі своїх скарбів пробував роти конії, перерисовувати їх. За се стрінула його раз несподівана кара. Було се в Вильні в грудні 1829 р.; пан і пані виїхали на забаву, а козачок Шевченко хотів використати вільну хвилину для свого малярства. „Я засьвітив свічку в самотній кімнаті, розпростер свої крадені скарби і вибравши з них козака Платова, взяв ся з панобою копіювати. Час летів для мене непомітно. Я дібрав ся вже до маленьких козачків, гарцюючих коло сильних кониг генеральського коня, коли позад мене отворили ся двері і ввійшов мій пан, що вернув ся з балю. Він озвіривши ся, накрутив мене за уха, надавав потиличників — не за мою штуку, ні! (на штуку він не звернув уваги), а за те, що я міг би спалити не тільки дім, але і місто. На другий день він велів фірманови Сидоркови випарити мене гарненько, що й було виповнене з належною ревністю”...

Такі сумні були початки Шевченкового малярства. Але пізнійше пан помітив талан свого служки і рішив образувати Тараса в малярстві — для власної користи. Так був Шевченко у яко-

Власноручні офорти Т. Шевченка.

Видубецький монастир у Києві.

гось малозвісного маляра в Варшаві; пізнійше дістав ся до визначнійшого портретиста Л я м п і і тут вперше мабуть пізнав ся з ліпшими творами штуки. Там був недовго, бо пан хотів мати з нього маляра ремісника і віддав його знов до якогось малообразованого маляра Ширяєва в Петербурзі. Але в Шенченку пробудив ся вже щирий артизм і не можучи здобути знаня у свого майстра, образував ся власними силами: у весняні ясні ночі бігав він в петербурський Літній Сад і тут перерисовував статуї добрих різбарів. Раз так серед ночі познакомив ся з артистом Іваном Сошенком і той був від тепер його провідником і дорадником. За його радою став Шевченко малювати портрети з натури. За модель служив йому козак Іван Ничипоренко, двірський чоловік дідича. Але і пан побачив роботу Шевченка і почав його уживати до мальованя портретів своїх улюбленць. Такою твердою дорогою шло образоване Тараса.

На щастє знайшли ся люди, що звернули увагу на безталанного артиста. Сошенко познакомив з долею Шевченка петербурських артистів і членів Академії штук; маляр Брюлов намалював портрет російського поета Жуковського, образ пущено на льотерію і за сї гроші дістав Тарас волю і міг віддати ся малярству. Се було 1838 р.

Шевченко записав ся до Академії Штук. Мав тоді 25 років — вік досить пізний на початки науки. Але до праці взяв ся з великим одушевленєм і в короткім часі вирівнав пропущені роки. Учителем його був Карло Брюлов, найславнійший тоді маляр в Росії. Належав він до т. зв. класичної школи і в тім напрямі образував свого ученика. Про-

Власноручні офорти Т. Шевченка.

Судна рада.

відна думка сеї школи була — малювати особи і предмети не такими, які вони є в природі, але так, як малювали їх давні „клясичні” артисти. Тому се, коли дивимо ся на сеї малюнки, помічаємо, що особи мають якісь дивно довгі шиї, якби мертві голови, нерухомі руки і ноги, — цілі постави дивовижні, рухи манеровані, — таксамо звірята, дерева, цілі краєвиди чудні і неприродні. Шевченко навчив ся під проводом Брюлова багато, особливо в техніці малярства, і Академія оцінювала його дуже прихильно; вже по році науки дістав срібну медаль за рисунок, потім знов діставав медалі за олійні малюнки, портрети і побутові сцени. Але нам нині не дуже подобали би ся сеї перші твори молодого артиста — знати на них, що Шевченко занадто наслідує свого учителя і малює таким самим дивовижним, неприродним способом, як вся клясична школа.

З під впливу Брюлова міг добути ся наш артист аж тоді, коли скінчив Академію. Було се 1844 р. Дістав диялом „свобідного артиста” і мав надію дістати стипендію на виїзд за границю. Але завів ся в надії; зате дістав у Києві посаду рисівника при науковій „Комісії для розгляду старих актів”. Обовязком його було вишукувати старі будови, статуї, різьби і робити з них рисунки; комісія мала за завдане збирати всі предмети старинности і переховувати їх для науки. Се посада була для Шевченка дуже гарна, давала добре удержане і позволяла йому віддавати ся артистичним заняттям. Пробув наш артист на сїм становищі майже чотири роки, зробив на ній багато для науки і для себе. Їздив немало і звідів всі важніші історичні

Власноручні офорти Т. Шевченка.

Старости.

міста, як Чпгирин, Суботів, Канів, Батурин, Лубни, Ніжин, Прилуку; бував також в Почасві і звідти через кордон бачив Галичину і навіть змалював галицьке село Підкамінь, звісне відпустове місце. В дорозі всюди рисував старі будови, церкви, дзвіниці, різьби і ин. і зібрав багато інтересних річий; в вільних хвилинах малював портрети, найбільше на замовлене панів і і се давало йому побічні доходи. Колиб жите його плило далше тою самою дорогою, певно був би здобув собі славу як маляр і мав би засоби на виїзд за границю.

Але стало ся инакше. Арешт 1847 р., тюрма і засланиє були великою катастрофою не тільки для Шевченка поета, але ще більше може для Шевченка-майлара. Писати вірші міг він хоч крадькома, скриваючи ся по бурянах, — малювати було неможливо. І се, що йому не дозволено малювати на засланию, він відчував як найбільшу кару. „Заборонено мені — инше до товарища — найострійше малювати і рисувати, що не було би. Дивити ся і не малювати, — се така мука, яку зрозуміє тільки дійсний артист”... Короткий час тільки 1848 р. удало ся обійти заборону і Шевченко міг дещо малювати. Виїжджала тоді наукова експедиція для розеліду Аральського озера; капітан, який доводив нею, на власну руку взяв на неї і Шевченка. Але се мало сумні наслідки для засланого: коли довідали ся про се в Петербурзі, прийшла ще більш рішуча заборона малювати і рисувати. Так в десятилітній неволі знидів великий талант Шевченка; коли 1858 р. артист виїшов на волю, не мав вже сили і змоги віддавати ся на більшу міру малярству...

Власноручні офорти Т. Шевченка.

Жебрак на кладовици.

Оцінити Шевченка як маляра нині ще дуже важко, бо його малюнки не зібрані ще в однім місці, а порозкидані по цілій Україні і поза Україною, всюди, де пробував Шевченко. Найбільше Шевченкових картин має Музей ім. В. Тарновського в Чернігові, але дуже багато рисунків і малюнків є ще в приватних руках, а багато з того пропало без сліду, або знаходиться де в невідомих місцях. В 1912 р. були вистави Шевченкових творів в Києві, Москві і Петербурзі і тоді відкрито багато нового і частину цього видано видавництвом „Малюнки Тараса Шевченка” зі вступом О. Сластьона; „Наукове Товариство ім. Шевченка” задумало в ювілейнім році 1914 видати повну збірку репродукцій з Шевченкових малюнків.

Шевченко розночав від **побутових** картин (жанру). Вже в Академії дістав нагороду за малюнок: „Хлопчина жебрак”, що ділить ся шматком хліба з собакою; вже ся картина вказувала, що Шевченко буде малярем бідних і принижених. Пізніше малював „Катерину”, — образ до своєї славної поеми, „Старости”, „Судна рада на селі”, „Знахор”, „Богомолець”, „Молодиці” і інші образи з народного побуту. В деяких образах брав теми з казок, як „Солдат і смерть”. На заслання малював багато картин з життя бідних арештантів, як „Товариші”, сковані снільним ланцюхом, страшна „Кара”, приготавлена до езекуції над бідолашнім жебніром; малював також картини з життя Кірізіїв.

В **краєвиді** (пейсажу) Шевченко був поетом, таксамо як в літературних творах — особливо коли малював українські краєвиди. Вмів він вибрати найгарнішнє місце, підхопити чудове освітлене,

Власноручні офорти Т. Шевченка.

Казка (Смерть і Москаль).

так що від його творів трудно відірвати очи. Найгарнійші є картини: „Чигиринський монастир”, „Печерська криниця”, „Видубецький монастир”, „Над Дніпром” і інші.

Історичні образи се була улюблена мрія Шевченка. Як тільки скінчив Академію, забрався раз до великого видавництва „Живописна Україна”, де передівсім мали іти історичні малюнки. Малюнки його — виконані і проєктовані — охоплюють цілу історію козаччини: „Гамалія”, „Іван Підкова у Львові”, „Хмельницький перед ханом”, „Дари в Чигирині”, „Смерть Хмельницького”, „Мазепа і Войнаровський”, „Смерть Мазепи”, „Семен Палій у Сибіру”, „Павло Полуботок”. Шевченко перший відкрив перед малярами історію України і показав, яке у нас багатство історичних подій, які можна ілюструвати.

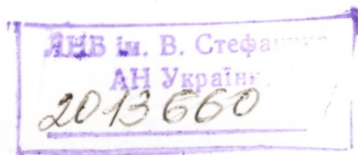
Портрети Шевченка приносять йому ще більшу славу, як інші малюнки. До портретів брався він вже як самоук, малюючи козака Ничипоренка; пізніше наслідував свого учителя Брюлова, — але на кінець виробився на знаменитого портретиста. Шевченко малював багато портретів, особливо по панських дворах, бо фотографічна штука ще тоді не була розширена і малярів витали охотно. В деяких дворах Шевченко полишав по кілька портретів, як у Закревських і Катериничів, а Лизогуб мали цілі альбоми його рисунків. Найліпшими вважаються портрети кн. Рєшійна, пані Горленко, Лазаревських, Толстого, Ольдріджа і ин.

І в **церковнім малярстві** пробував Шевченко принагідно своєї руки. Так в церкві Лизогубів коло

Чернигова було його „Різдво Богородиці”, а „Розп’ятє” його має дуже оригінальний характер.

На заслано брав ся Шевченко також до **різьби**. В урядовій забороні була мова тільки про вірші і малюнки, тому приятелі артиста, між начальством дозволили йому ліпити, що бажав: Шевченко виліпив з глини „Івана Хрестителя”, „Христа перед Жидами”, „Групу Кіргізів”, і ще дещо, — дотепер сих різьб не віднайдено.

При кінці життя Шевченко присвячував всі свої сили **гравюрі** себто вирізуваню рисунків на мідяній плиті, — такі рисунки т. зв. офорти можна пізнійше відбивати на папері, як звичайні кліші. Шевченко займав ся офортою зараз по скінченю Академії і приготував тим способом кілька рисунків до видавництва „Живописна Україна”. Коли вернув ся з неволі, знов горячо взяв ся до гравюри. „Бути добрим гравером се значить ширити в суспільстві світ правди, бути корисним людям” — писав він. Був готов обмежити всі свої потреби, жити як найскромнійше, щоби тільки при помочи офорти пускати в широкі маси найгарнійші картини добрих артистів. Офорт Шевченка маємо коло 20: з його власних малюнків „Дари Хмельницькому”, „Печерська криниця”, „Судна рада”, „Молодиці”, „Богомолець”, автопортрети і ин.; крім сього дещо з Рембранта, Муріля, Брюлова і ин. Між Росіянами Шевченко перший поширив офорту і за се діждав ся признаня: Академія Штук визначила йому даром мешканє, щоби міг продовжати свої праці і дала йому титул „академика гравюри”. Шевченко винайшов деякі нові струмен-

ти до вирізування, яєзх дотепер уживають російські гравери.

З усього бачимо, який широкий був талант Шевченка, кільки міг він зробити на полі малярства — як би трохи ліпше уложили ся його житєві відносини. В тих тяжких невзгодинах, в яких довело ся йому жити, зділав він незвичайно багато і заслужив собі велике імя не тільки в літературі, але й в українській штуці.

Тарас Шевченко.

Наймичка.

Пролог.

У неділю в ранці рано
Поле крило ся туманом;
У тумані на могилі,
Як тополя, похилилась
Молодиця молодая.
Щось до лона пригортає
Та з туманом розмовляє:

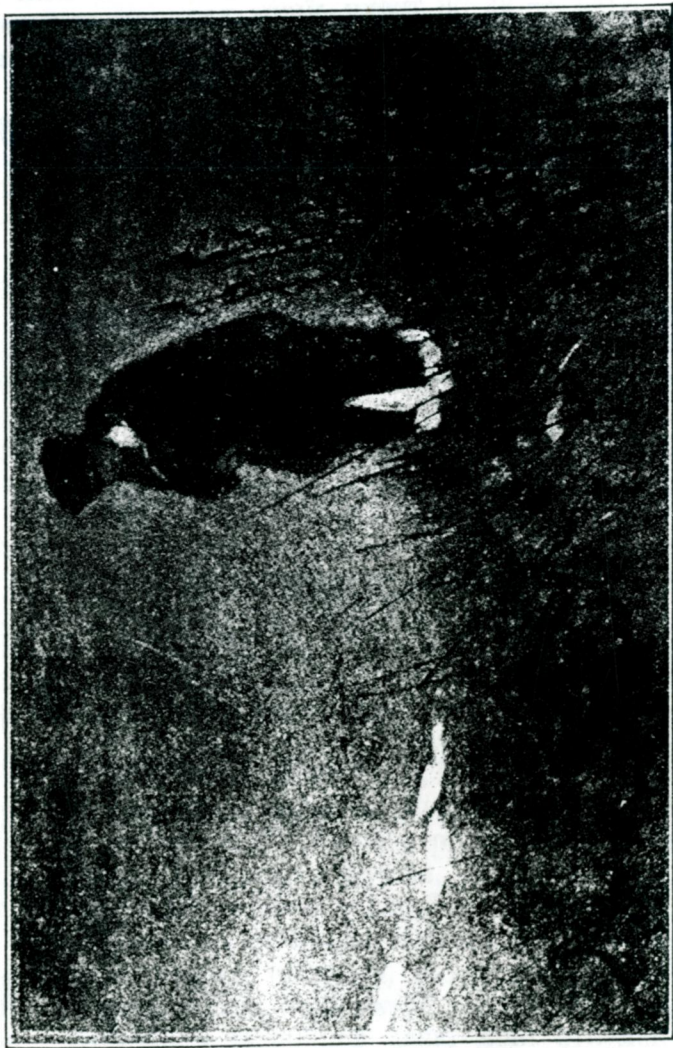
„Ой тумане, тумане,
Мій латаний талане!
Чому мене не сховаєш
Оттут серед лану?
Чому мене не задавиш,
У землю не вдавиш?
Чому мені злої долі,
Чом віку не збавиш?
Ні, не дави, туманочку!
Сховай тільки в полі,
Щоб ніхто не знав, не бачив

Моєї недолі!
Я не одна, єсть у мене
І батько і мати...
Єсть у мене — туманочку,
Туманочку, брате! —
Дитя моє, мій синочку,
Нехрещений сину!
Не я тебе хрестити-му
На лиху годину;
Чужі люде хрестити-муть,
Я не буду знати,
Як і зовуть... Дитя моє!
Я була багата...
Не лай мене! Молити-мусь,
І з самого неба
Долю вишлачу сльозами
І пошлю до тебе!”

Пішла полем ридаючи,
В тумані ховалась,
Та крізь сльози тихесенько
Про вдову співала,
Як удова в Дунаєві
Синів поховала:

„Ой у полі могила;
Там удова ходила,
Там ходила, гуляла,
Трути-зілля шукала.
Трути-зілля не найшла,
Та синів двох привела,
В китаєчку повила
І на Дунай однесла:
„Тихий, тихий Дунай!

Щось до лона пригортає.

„Моїх діток забавляй.
„Ти, жовтенький пісок!
„Нагодуй моїх діток,
„Іскунай, ісповний,
„І собою укрій!””

I.

Був собі дід та баба.
З давнього давна, у гаї над ставом,
У-двох собі на хуторі жили,
Як діточок двоє,
Усюди обоє.
Ще з-малечку у-двох ягнята пасли,
А потім побрали ся,
Худоби діждали ся,
Придбали хутір, став і млин,
Садок у гаї розвели
І пасіку чималу,
Всього надбали.
Та діточок у їх Біг-ма,
А смерть з косою за плечима.

Хто-ж їх старість привітає,
За дитину стане?
Хто заплаче, поховає?
Хто душу спомяне?
Хто поживе добро чесно
В добрую годину,
І згадає дякуючи,
Як своя дитина?...
Тяжко дітей годувати
У безверхій хаті,

А ще гірше старіти ся
У білих палатах,
Старіти ся, умирати,
Добро покидати
Чужим людям, чужим дітям
На сьміх, на розтрату!

II.

І дід і баба у неділю
На присні в-двох собі сиділи
Гарненько, в білих сорочках.
Сіяло сонце в небесах,
Ані хмариночки, та тихо
Та любо, як у раї.
Сховало ся у серці лихо,
Як зьвір у темнім гаї.

В такім раї чого-б, бач-ся,
Старим сумувати?
Чи то давне яке лихо
Прокинулось в хатї?
Чи вчорашнє, задавлене
Знов заворушилось?
Чи ще тільки заклюнулось,
І рай запалило?

Не знаю, що і після чого
Старі сумують. Може вже
Отсе збирають ся до Бога,
Та хто в далекую дорогу
Їм добре коней запряже?
„А хто нас, Насте, поховає,
Як помремо?“

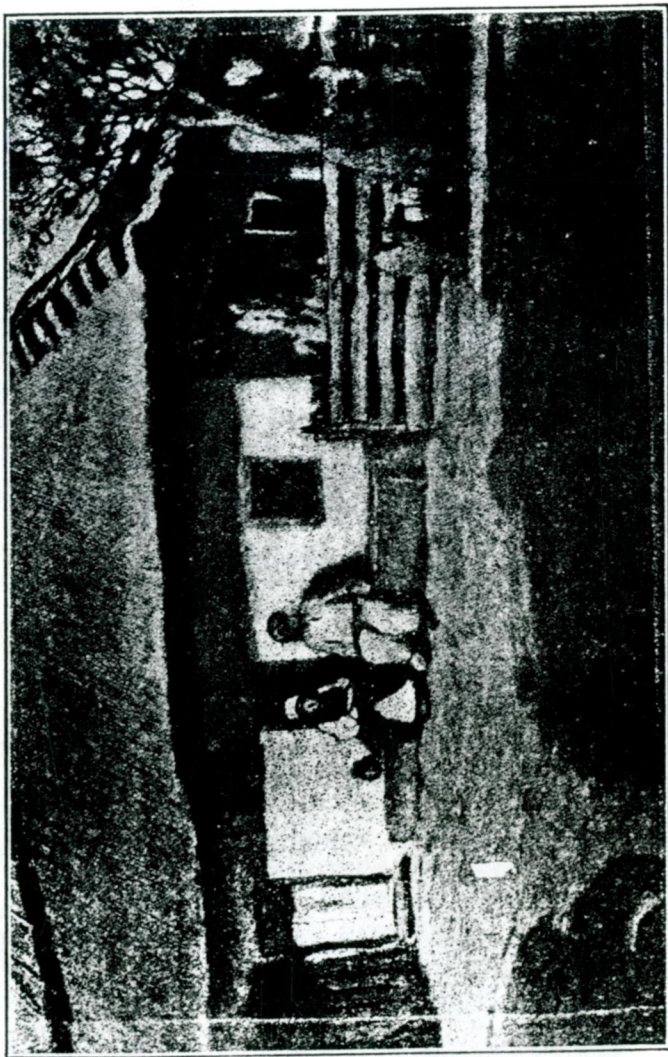
— „Й сама не знаю!

Я все отсе міркувала,
Та аж сумно стало:
Одинокі зостарілись...
Кому понадбали
Добра сього?”

— „Стривай лишень!

Чи чуєш? щось плаче
За ворітьми... мов дитина!
Побіжім лиш! Бачиш?
Я вгадував, що щось буде!”

І разом схопились,
Та до воріт. Прибігають,
Мовчки зупинились:
Перед самим перелазом —
Дитина сповита,
Та не туго, й новенькою
Свитиною вкрита;
Бо то мати сповивала,
І літом укрила
Останньою свитиною!...
Дивились, молились
Старі мої. А сердешне
Неначе благає:
Випручало рученята
Й до їх простягає
Манюсінькі... І замовкло,
Неначе не плаче,
Тільки пхика.

На приспі в-двох собі сиділи...

„А що, Насте?
Я й казав! От бачиш!
От і талан, от і доля!
І не одинокі!
Бери ж лишень та сповивай!...
Ач яке, нівроку!
Неси ж в хату, а я верхи
Кинусь за кумами
В Городище”.

Чудно якось
Дієть ся між нами!
Один сина проклинає,
З хати виганяє;
Другий свічечку, сердешний,
Потом заробляє
Та ридаючи становить
Перед образами:
Нема дітей!... Чудно якось
Дієть ся між нами!

III.

Аж три пари на radoцax
Кумів назбирали,
Та в-вечері й охрестили
І Марком назвали.
Росте Марко. Старі мої
Не знають, де діти,
Де посадить, де положить
І що з ним робити.
Минає рік. Росте Марко,
І дійна корова

У розконі кунаєть ся.
Аж ось чорноброва
Та молода, білолиця
Прийшла молодиця
На той хутір благодатний
У найми просить ся.

„А що-ж?” каже: „возьмім, Насте!”

— „Возьмімо, Трохиме!
Бо ми старі, нездужаєм,
Та таки й дитина,
Хоча воно вже й підросло,
То все-ж таки треба
Коло його шклуватись”.

— „Та воно-то треба.
Бо й я свою вже часточку
Прожив, слава Богу,
Підтоптав ся. Так що-ж тепер,
Що возьмеш, небого?
За рік, чи як?”

— „А що дасте”.

— „Е, ні! треба знати,
Треба, дочко, лічить плату,
Зароблену плату;
Бо сказано: хто не лічить,
То той і не має.
Так оттак хиба, небого:
Ні ти нас не знаєш,
Ні ми тебе; а поживеш,
Роздивиш ся в хаті,
Та й ми тебе побачимо, —
Оттогді й за плату.
Чи так, дочко?”

— „Добре, дядьку!”
— „Просімо-ж у хату!”

Поеднались. Молодиця

Рада та весела,
Ніби з паном повінчалась,
Закупила села.
І у хаті, і на дворі,
І коло скотини,
У-вечері і в-досьвіта;
А коло дитини
Так і пада, ніби мати:
В будень і в неділю
Головоньку йому змиє,
Й сорочечку білу
Що день божий надіває.
Граєть ся, співає,
Робить возки, а в сьвято
То й з рук не спускає.
Дивують ся старі мої
Та молять ся Богу.
А наймичка невсипуца
Що-вечір, небога,
Свою долю проклинає,
Тяжко, важко плаче;
І ніхто того не чує,
Не знає й не бачить,
Опріч Марка маленького.
Так воно не знає,
Чого наймичка сльозами
Його умиває;
Не зна Марко, чого вона
Так його цілує,

Сама не з'їсть і не допє,
Його нагодує.
Не зна Марко, як в колисці
Часом серед ночі
Прокинетъ ся, ворухнетъ ся,
То вона вже скочить,
І укриє й перехрестить,
Тихо заколише;
Вона чує в другій хатї,
Як дитина дише.
В-ранці Марко до наймички
Ручки простягає,
І мамою невсипущу
Ганну величає.
Не зна Марко, росте собі,
Росте, виростає.

IV.

Чимало лїт перевернулось,
Води чимало утекло;
І в хутір лихо завернуло,
І слїз чимало принесло.
Бабусю Настю поховали
І ледве, ледве одволали
Трохима дїда. Прогуло
Прокляте лихо, та й заснуло.
На хутір знову благодать
З-за гаю темного вернулась
До дїда в хату спочивать.

Уже Марко чумакує
І в осени не ночує
Нї під хатою, нї в хатї.

Кого-небудь треба сватать.
„Кого-ж би тут?” старий дума
І просить поради
У наймички. А наймичка
До царівни-б рада
Слать старости: „Треба Марка
Самого спитати”.
— „Добре, дочко! спитаємо,
Та й будемо сватать”.
Розпитали, порадились,
Та й за старостами
Пішов Марко. Вернули ся
Люде з рушниками,
З сьвятим хлібом обміненим.
Панну у жупані,
Таку кралою висватали,
Що хоч за гетьмана,
То не сором. Оттаке-то
Диво зацонали!

„Спасибі вам!” старий каже.
„Тепер, щоб ви знали,
Треба краю доводити,
Коли й де вінчати,
Та й весілля! Та ще ось-що:
Хто в нас буде мати?
Не дожила моя Настя!...”
Та й заливсь сльозами.
А наймичка у порогу
Вхопилась руками
За одвірок, та й зомліла.
Тихо стало в хаті;

Тільки наймичка шептала:
„Мати... мати... мати!”

V.

Через тиждень молодиці
Коровай місили
На хуторі. Старий батько
З усієї сили
З молодицями танцює
Та двір вимітає,
Та прохожих, проїзжачих
У двір закликає,
Та вареною частує,
На весілля просить.
Знай бігає, а самого
Ледве ноги носять.
Скрізь гармідер та реготня
В хаті і на дворі,
І жолоби викотили
З нової комори.
Скрізь поранья: печуть, варять,
Вимітають, миють...
Та все чужі. Де-ж наймичка?
На прощу у Київ
Пішла Ганна. Благав старий,
А Марко аж плакав,
Щоб була вона за матір.
„Ні, Марку! ніяко
Мені матірю сидіти:
То багаті люде,
А я наймичка; ще й з тебе
Сьміяти ся будуть.

Нехай Бог вам помагає!
Піду помолю ся
Усім сьвятим у Києві,
Та й знову верну ся
В вашу хату, як приймете.
Поки маю сили,
Трудити-мусь”.

Чистим серцем
Поблагословила
Свого Марка, заплакала
Й пішла за ворота.

Розвернуло ся весільля,
Музикам робота
І підковам. Вареною
Столи й лави миють.
А наймичка шкандибає,
Поспішає в Київ.
Прийшла в Київ, не спочила:
У міщанки стала,
Наняла ся носить воду,
Бо грошей не стало
На акафіст у Варвари.
Носила, носила,
Кіп із вісім заробила,
Й Маркові кушила
Сьвяту шапочку в печерах
У Йвана сьвятого,
Щоб голова не боліла
В Марка молодого;
І перстеник у Варвари
Невістці достала,

І всім сьвятим поклонившись,
До-дому верталась.

Вернула ся. Катерина
І Марко зустріли
За ворітьми, ввели в хату
Й за стіл посадили;
Напували й годували,
Про Київ питали,
І в кімнаті Катерина
Одпочить послала.

„За-що вони мене люблять?
За-що поважають?
О Боже мій милосердний!
Може вони знають?...
Може вони догадались?...
Ні, не догадались,
Вони добрі”.

І наймичка
Тяжко заридала.

VI.

Тричи крига замерзала,
Тричи розтавала;
Тричи наймичну у Київ
Катря провожала,
Так як матір. І в четвертий
Провела небогу
Аж у поле, до могили,
І молила Бога,
Щоб швиденько вертала ся,

Бо без неї в хаті
Якось сумно, ніби мати
Покинула хату.

Після Пречистої в неділю,
Та після першої, Трохим
Старий сів в сорочці білій,
В брилі, на присні. Перед ним
З собакою унучок грав ся,
А внучка в юнку одяглась
У Катрину, і ніби йшла
До діда в гості. Засьміяв ся
Старий і внучку привітав,
Пеначе справді молодицю.
„А де-ж ти діла наляницю?
Чи може в лісі хто одняв?
Чи по-просту — забула взяти?
Чи може ще й не панекла?
Е, сором, сором! ленська мати!”
Аж зирк! — і наймичка ввійшла
На двір. Побіг старий стрічати
З онуками свою Ганну.
„А Марко в дорозі?”
Ганна діда питала ся.
— „В дорозі ще й досі”.
— „А я ледве додибала
До вашої хати.
Не хотілось на чужині
Одній умирати!
Коли-б Марка діждати ся!
Так щось тяжко стало...”
І внучатам із клуночка
Гостинці виймала:

І хрестики, й дукачки,
Й намиста разочок
Ориночці, і червоний
З фольги образочок;
А Карпові соловейка
Та коників пару;
І четвертий уже перстень
Сьвятої Варвари
Катерині; а дідові
Із воску сьвятого
Три сьвічечки; а Маркові
І собі нічого
Не принесла: не купшла,
Бо грошей не стало,
А заробить не здужала.
„А ось ще осталося
Пів бубличка!”
Й по шматочку
Дітям розділяла.

VII.

Ввійшла в хату. Катерина
Їй ноги умила
Й полудновать посадила.
Не пила й не їла
Моя Ганна.
„Катерино!
Коли в нас неділя?”
— „Після-завтра”.
— „Треба буде
Акафист паняти
Миколасві сьвятому

Й на часточку дати;
Бо щось Марко забарив ся...
Може де в дорозі
Занедужав, сохрानь Боже!"
Й покапали сльози
З старих очей замучених.
Ледве, ледве встала
Из-за стола.

„Катерино!

Не та вже я стала:
Зледащіла, не здужаю
І на ноги встати.
Тяжко, Катре, умирати
В чужій, теплій хаті!"

Занедужала небога.

Уже й причащали,
Й маслосьвятіє служили, —
Ні, не помагало!
Старий Трохим по надвірю
Мов убитий ходить;
Катерина з болящої
І очей не зводить,
Катерина коло неї
І днює й ночує.
А тим часом сичі в ночі
Недобре віщують
На коморі. Болящая
Що-день, що-година,
Ледве чути, питаєть ся:
„Доню Катерино!
Чи ще Марко не приїхав?

Ох, як-би я знала,
Що діжду ся, що побачу,
То ще-б підождала!”

VIII.

Іде Марко з чумаками,
Ідучи співає,
Не поспіша до господи,
Воли попасає.
Везе Марко Катерині
Сукна дорогого,
А батькові шитий пояс
Шовку червоного,
А наймичці на очіпок
Парчі золотої
І червону добру хустку
З білою габою,
А діточкам черевички,
Фіг та винограду,
А всім вкуші червоного
Вина з Цариграду
Відер з трое у барилі,
І кавяру з Дону, —
Всього везе, та не знає,
Що дієть ся дома!

Іде Марко, не журить ся.
Прийшов, слава Богу!
І ворота одчиняє,
І молить ся Богу.
„Чи чуєш ти, Катерино?
Біжи зустрічати!

Уже прийшов! Біжи швидче,
Швидче веди в хату!
Слава Тобі, Христе Боже!
На-силу діждала!"
І „Отче наш” тихо, тихо,
Мов крізь сон, читала.

Старий воли випрягає,
Занози ховає
Мережані, а Катруся
Марка оглядає.
— „А де-ж Ганна, Катерино?
Я пак і байдуже!
Чи не вмерла?"
— „Ні, не вмерла,
А дуже нездужа.
Ходім лишень в малу хату,
Поки випрягає
Воли батько; вона тебе,
Марку, дожидає”.

Ввійшов Марко в малу хату
І став у порогу...
Аж злякав ся. Ганна шепче:
„Слава, слава Богу!
Ходи сюди, не лякай ся!...
Вийди, Катре, з хати!
Я щось маю розпитати,
Де-що розказати”.

Вийшла з хати Катерина,
А Марко схилив ся
До наймички у голови.

„Марку! Подиви ся,
Подиви ся ти на мене!
Бач, як я змарніла?
Я не Ганна, не наймичка,
Я...”

Та й заніміла.

Марко плакав, дивував ся.
Знов очи відкрила,
Пильно, пильно подивилась, —
Й сльози покотились.

„Прости мене! Я каралась
Весь вік в чужій хаті...
Прости мене, мій синочку!
Я... я твоя мати!”

Та й замовкла...

Зомлів Марко,

Й земля задріжала.
Прокинув ся... до матери —
А мати вже спала!

Переяслав, 13. XI. 1845.

ПОПИХАЧ.

Оповіданє Кляри Фібіх*).

Двір, де жив Ганс, був такий вузький та темний, що над ним видно було тільки малесенький клаптик неба; та й той, раз у раз, заслонював дим. Брук там був завсїгда вохкий, бо сонце не доходило до нього, а сьвітило тільки до половини височезних будинків. В низших поверхах одного з сих будинків було напівтемно; але навпомацки зійшовши туди холодними, вохкими східцями, кождий потрафляв просто носом у вузенькі двері, на яких ледве маячив такий напис:

„Штибіке. Швець”.

Було вже не рано. Всї прості люди, що жили в дворі, пополуднували. Майже всї вікна були відчинені і де-не-де брязчали миски та верещали діти; на весь двір пахтіло бруквою, чосником та смаженою цибулею.

Зненацька зачув ся жіночий голос тонкий, що виводив добре відому вуличну пісню. Співачка кричала на всю пельку, а за нею галасувала дитина і хтось торохтів посудом.

— Чи чуєте, стара крикухо, покиньте репетувати, замовчіть, будь ласка! Коли се кождий за-

---

*) Кляра Фібіх — відома німецька письменниця.

веде отут такої, — то буде гірш, як на ярмарку! — грімнув чийсь грудний голос і хтось сердито грюкнув вкном, а співачка замовкла.

У дворі зробилось зовсім тихо. Соняшні паруси заграли на високій стінці і, доставши до її половини, зараз тікали назад. На вулиці, казали люди, було душно, був теплий день літний, і зеленів лист, але в сім темнім дворі не було видно того сьвіта, нічо не зеленіло тут.

Прості люди, пополуднувавши, спали. Вони завсїгди спали тої години; але видно не всі, бо чиясь вікно відчинилось і хтось викинув у двір кістку.

Пес, що лежав в старій будці, побачив кістку, і очі йому заблищали як той жар. Помалу-малу виліз він з своєї будки і витяг худий толуб на всю довжину, ростяг ся на каміню, скільки йому можна було, та, висолопивши язик, силкував ся зачепити ним кістку, але марно заходив ся, бо ланцух був занадто короткий і не пускав його далі.

Пес жалісно заскиглив і, впевнившись, що таки кістки не дістане, поліз назад до своєї будки.

Сумно поглянувши в останнє на кістку, він тикнув мордою в миску, що туди наливали для нього воду. Але й тут не пощастило — миска була порожна.

Він все таки ще понюхав посудину з сього та з того боку, та нарешті ліг перед будкою й почав був куняти.

Коли ось стукнуло фірткою й зачулись чийсь тихі кроки. Хтось наче підкрадав ся.

Пес сейчас радісно заскиглив, скочив на ноги і в тусаму хвилю дві маленькі руки обхопили

його за шию і невеличкий хлопчик сів на землю коло пса та почав його голубити.

— Плутоне, мій песику, мій гарний, сердешний мій песику, — промовляв хлопчина.

Оба, й хлопчик і пес надзвичайно ніжно витали ся.

Пес не знав, як йому і показати свою радість. Він незграбно підскаочив і тикнув хлопця головою у вузьенькі, слабкі груди, а далі заходив ся лизати йому лице та руки. Хлопчик дозволяв собаці леститись, хоч сам дивив ся на него сумним, стомленим поглядом.

— Плутоне, песику мій, та в тебе, як бачу, й води нема? — озвав ся, нарешті, хлопець. — Зажди, зажди хвилинку, я зараз наллю тобі.

Він звів ся й налив криничної води в нашу розбиту черепану миску. Потім, наче вгадавши, що думав пес, — приніс йому ту кістку, що лежала далеко й уважно дивив ся, як той її гриз своїми міцними зубами.

Коли пес зів усе, хлопець сумно всьміхнув ся, показав йому голі руки і сказав:

— Більше в мене нема нічого для тебе, Плутоне, нічогосінько; але потерпи, коли у мене будуть гроші, я принесу тобі таку лег'омінку, що ти здивуєш ся; куплю тобі ту ковбасу з отрібу, що висить в склепі, де я бачив її сьогодні. Я її куплю тобі доконче, от побачиш.

Хоч маленький Ганс Штибіке й обіцяв своєму приятелеви почастивати його ковбасою, про те се не так легко було зробити, як він гадав. Де було йому добути гроший? Він їх не мав. Одно, чим він міг частувати Плутона, се половина того шматка

хліба з жиром, що хлопцеві давали на обід, та кістками, що він збирав для собаки. Хлопець робив все, що міг, аби тільки полекшити долю нещасної тварини, а, найголовніше, віддавав йому всю щирість, якої повне було його дитяче серце.

Ганс Штибіке служив за попихача на одному великому фільваркові. Частенько бувало, що місяць ще й не заходить і ясно сьвітить собі на синім небі, а хлопець іде вже на службу з двору, де жив з батьками. Маленький, худенький, геть ізщуплившись, він пробігав тихими вулицями. Зимою він дуже бувало мерз, хоч руки були в товстих рукавицях, а на вухах були навушники; літом, знов, його зморювала спека, і він, як тая муха, покволом вертав, часто просто прилазив до дому, стомлений пекучим промінем соняшним.

Ганс Штибіке був малий на зріст, багато менший як інші діти його віку, — пішов йому дванадцятий рік, але ніхто сього не вгадав би; очі в него були тьмяні, ніс плескуватий, а вуха бліді, як з воску; на низькім чолі, повирізувались глибокі зморщкі, а спина зігнулась.

Поголубивши пса і злегенька давши йому по спині, хлопець пішов до своєї глибоки. І під той час, як він наближався до домівки, повагом соваючи покривленими чоботами по острим каміню, то щораз більше блід на лиці. Зійшовши по східцях, хлопчик став перед дверима з написом:

„Штибіке. Швець”.

За дверима хтось няним голосом виспівував, а потім голосно й незвичайно позіхнув. Жак з'явився в хлопцевих очах, коли він се зачув: догадав ся, сердешний, що батько дома.

Він постояв-постояв перед дверима, не наважуючись увійти, але нарешті тихесенько відчинив і увійшов до хати.

— А, пане Гансе, нарешті, ти волив з'явитись! Час, час. Де се ти аж досі пропадав, волоцюго? Га? Ну, принаймні, ти ось саме повернув ся. На тобі фляшку, біжи до Кулеке й принеси мені горілки. Та чого-ж ти чекаєш? Гроший, чи що? Гроший? Ну, се вже вибачай, гроший у мене нема. Біжи по горілку без гроший. Але чом же не йдеш? Не квась будь ласка, таку дурну морду. Бери фляшку, біжи до Кулеке й вимантач у него горілки. Ну, швидче, швидче.

— Тату, він більш не дає мені горілки без гроший. Вчора він ледве не шпурнув мені фляшкою у голову. Я не наважуюсь іти туди сьогодні. Я боюсь, — промовив хлопець жалісно.

— Свині! — скрикнув довгий чоловік, що лежав на канапі у розхристаній сорочці, плюнув і знов сказав: — Свині! Ну, звичайно, хиба се не свинство, — мовив він далі, — не давать горілки чесній людині тільки через те... тільки через те... Ну, дурню, чого ти ще тут стоїш і чого ти вирячив ся на мене? Чи не чекаєш, поки я тобі боки надуплю, чи що? Іди мені зараз по горілку! Геть! Раз, два, три!

— Штибіке, — зачуваєсь десь з кутка жіночий голос і мати маленького Ганса наблизилась до свого чоловіка; вона держала на руках одну маленьку дитину, а другу вела за ручку. — Штибіке, — сказала вона знов, — почекай, не жени його зараз. Дай йому хоч поноїсти перше, то він буде смілійший. Чи правда, Гансекен? Скоро ти під-

живиш ся, то будеш сьмілійший і принесеш батькови горілки?

Хлопець похилив голову на груди.

— Ні, я боюсь іти по горілку, я не наважуюсь іти до Кулеке! він мене битиме, — мурмотав Ганс. — А скоро батько напеть ся, то й він мене битиме так само. Я зовсім не знаю, що мені робити. Ні, я не піду по горілку, ні за що в сьвітї не піду.

— Цить, мовчи, на Бога! — прошепотїла мати, затуляючи хлопцеві рот рукою. — Що буде, коли батько почує. Будь слухняним, сину. Їж та й біжи по горілку, бо батько здїєме бешкет. Буде нам обом. Він битиме й тебе й мене.

— А ти гадаєш, що коли я піду, то він тільки мене битиме? О, ні, не сподївай ся, щоб він дав тобі спокій, навпаки, ти теж свою пайку матимеш, — відказав хлопчик, поглядаючи на матір надзвичайно поважно і балакаючи до неї так, як доросла, розумна людина. — Батько або перше видурить у тебе гроші, а потім битиме, або перше битиме, а потім видурить гроші. Се завсїгда буває однаково.

Мати зітхнула і здрігнулась цілим тілом худим; змарніле лице її злегка зачервонїлось.

Аел чоловік, що лежав на канапці, сильно стукнув кулаком по столі і крикнув:

— Ну, що-ж? Чи ти швидко принесеш мені горілки? Що ви там мимрите? Мовчіть! Бери фляшку і принеси назад повну. Ще нажереш ся, прожоро! Марш звідси. Швидче! Геть!

Він спустив свої здоровенні ноги до долу, тупнув ними що сили й удав ніби хоче звестись.

Побачивши се, хлопець вхопив фляшку й прудко вибіг з хати. Батько злісно й голосно за-реготав йому назирці.

Серед хлопців, що служили на фільварку, пішла чутка, ніби один з поміж них — злодій, і се сильно стурбувало всіх. Відразу загомоніли про се по всіх кутках.

І от одного ранку, вийшов Ганс з дверей контори, де зробили йому допит. Хлопці, збившись купами, стояли в дворі і дивились назирці. Але хто-б сказав, що Ганс Штибіке, який здавалось і мухи не зачепив би, — злодій! Той Ганс Штибіке, що ніколи ні з ким не сварився й тікав, коли хлопці заходились буває битись, наважився вкрасти 50 фенігів*). Ще й як по дурному зробив! Селянин, що возив на фільварок молоко і якому Ганс платив у кухні, сейчас побачив, що йому не додано 50 фенігів. І треба-ж було так нерозумно вкрасти.

Се справді було так: таки ніхто, як Ганс Штибіке вкрав сі гроші. Та він і не вибріхував ся, а таки зараз признав ся. Блідий стояв він, похиливши голову, перед селянином, який ввіймав його, й мовчки терпів, поки той давав йому ляпаси. А коли чоловік пожалів ся на него хазяїнови, Ганс, такий саме блідий і так само зануривши голову, стояв і терплячи слухав всі докори, що йому закидали.

Перенишпорили в него всі кишені, а гроший не знайшли.

— Де ти подів, ті 50 фенігів, що вкрав їх?
Хлопець мовчав.

---

*) Феніг — се німецька монетка. На американські гроші $\frac{1}{4}$ цента.

— Відповідай зараз, на що ти їх вкрав? Голонний був, чи що? Їсти хотів? Чи ти їх вкрав на ласощі?

Знов не було ніякої відповіді.

— Штибіке, відповідай, на що ти витратив крадені гроші, — спитав його хазяїн, поклавши свою велику руку йому на плече. — Хиба ти не знаєш, що красти — гріх? І все-таки ти вкрав гроші! Фе, сором. — Хазяїн суворо подивився на хлопця з під лоба. — Чи ти знаєш, що по правді я повинен був би зараз тебе прогнать? Злодіїв нам не треба. Що ти про се думаєш?

Хлопець затремтів усеньким тілом, зняв руки вгору і благаючи пана, ревно заридав:

— Не виганяйте мене, пане! о, благаю вас, не виганяйте мене! — Він колотив зубами, а слюзи рікою лились з очей. — Пане, не виганяйте мене... він мене убє... він... він... пане! Я більш не буду красти... ніколи не буду, тільки не виганяйте мене, будь ласка... пане... пане.

— Нащо тобі здались гроші?

Ганс знову не відповідав на се запитане, а стояв, як той бовдур, зігнувши коліна від жаху і міцно стуливши губи.

— На диво упертий хлопець, — сказав хазяїн іншому панови, що тут стояв, і, здвигнувши плечима, сердито звернув ся до Ганса.

— Іди собі до дому, Штибіке, та скажи своєму батькови, щоб він до мене прийшов сьогодні по обіді, мені треба перебалакатись з ним. Але покинь ревити, се тобі не pomoже. Ну, геть звідси, забирайся до дому! — Хлопець чимчикував знайомими вулицями, як тая тїнь. Сонце ясно світило і гріло

брук, але він сього не примічав. І хоч було душно, а його холодом проймало. Чим більше він наближався до дому, тим тихше ступав. Нарешті і не йшов уже, а ліз. Дійшов до ковбасної лавки, де він на передодні бачив ковбасу з отрібу і зупинився.

Тут, тут се було! Вчора!

Він стояв тут, як і сьогодні, і пожадливо дивився на ковбасу, що висіла в склепі. Він хотів її мати, але не для себе, хоч сам слину ковтав, а для Плутона, який лежав у дворі, якого завсїгди обсідали мухи і який терпів голод та спрагу.

Та й хто, крі нього, дбав про пса? Чи хто думав про те, що він голодний, чи ні? Плутонів хазяїн, старожечник Леман, якому пес що божого дня возив візок по місті, був дуже скупий; і навіть сам недоїдав, а собака й поготів. А хіба-ж багато міг дати собаці Ганс Штибіке? Шматок хліба з лоєм, що Ганс мав на сніданок. Плутон ковтав одним заходом. Се для него було як би нічого.

І от колись того тижня саме в той час, як Ганс Штибіке придивлявся на ковбасу, Плутон тягнув поуз лавку візок з ганчірем, а за візком поволі йшов Леман. Візок був наважений кількома сильно напханими лантухами. І пес ледве волочив його; нарешті він зупинився, не маючи сили тягти далі таку страшенну вагу; Плутон зупинився саме в тім місці, де шлях пішов горою.

— Ну, гей вперед, ледацюго! — закричав старожечник.

Пес напружився так, що здавалось от-от надсадить ся, смикнув через силу, але візок із місця не рушив.

— А чи ти підеш, чи ні, старий чорте? — скрикнув Леман з проклонами, штовхнувши Плутона ногою в бік.

Собака здригнув ся, напружив усі сили, аж задні ноги його поволочились по землі, і от візок покотив ся кілька кроків, але зараз же і зупинив ся знов; ледве дихаючи, Плутон затремтів; нарешті ліг на землю.

— Щоб ти пропав! — з лиха промовив Леман, підвів ногу й заходив ся бити собаку за каблуками по голові. Пес жалісно заскиглив, а за ним зачув ся дитячий крик.

Ганс Штибіке кинув ся, як блискавка, й заступив собаку. Своїми маленькими руками вхопив Лемана за поли й закричав:

— Не толочте собаки ногами, пане Лемане, ради Бога не толочте!

Старожечник дав хлопцеві ляпаса й грімнув:

— Не втручай ся, куди тобі не діло, дурню! Геть!

Він ще раз пхнув собаку і той, насилу звівшись, помалу-малу поволочив візок. Швидко вони зникли за горою.

З болем у серці хлопець дивив ся у слід за псом, а далі знов підкрав ся під вікно ковбасні й не випускав з очий ковбасу. Вона танцювала в него перед очима, вабила до себе і вклонялась йому, й гойдалась сюди та туди. Ох, коли-б се для Плутона, для сердешного Плутона добути сю ковбасу, коли-б його можна було почастувати нею.

І от сьогодні Ганс Штибіке вкрав гроші. Хлопці, що служили з ним разом, тикали на него

пальцями, кричали: „зłodій, зłodій!” Йому здавалось, що навіть горобці, які вкривали дахи, думали, дивлючись на него: „зłodій, зłodій”! А пан вже паневне жалітиметь ся на него батькови. Се він знав, але вестакі заплакані очи хлопчикови сяли з радощів. Боязко оглянувшись, він вийняв з під язика гроші, міцно стиснув їх в кулак і швидко скочив до склепу. За кілька хвилин Гане вийшов звідти з маленьким пакунком за пазухою, і кинув ся бігти так швидко, наче за ним хтось гнав ся.

Аж ось він прибіг до дому. У дворі було так само тихо та темно, як і завсїгди, але двір здав ся хлопцеві богато яснішим і красшим, як звичайно. Лице його палало вогнем від хвилюваня, серце скажено колотилось, ніколи ще він так не радїв; навіть був забув тоді, що його лаятимуть та битимуть. Про все забув і ні про що не думав. За-тримуючи сьміх, Гане кинув ся на колїна, й, обхопивши лохмату голову свого приятеля, притиснув її до своїх грудий.

— Плутоне, мій песику, я щось маю для тебе.
— Але очи Гансові зайшли сльозами, коли він побачив на Плутоновій голові рани.

— Що, Плутоне? Певне, хазяїн бив тебе? О, надл... Не плач, мій песику, не плач. Ось тобі ковбаса, Плутоне. Дивись, радій, ось ковбаса для тебе.

Собака понюхав ковбасу, засьвітїв очима й пожадливо роззявив рот, а Гане Штибіке щасливий, що може зробити присмність своєму приятелеви, заходив ся його годувати. Ковбаса все зменшувалась та зменшувалась і, нарешті, з неї

не зосталось нічого, а несе все ще похав хлопцеві руки.

— Більш у мене нема нічого, Плутоне, — сказав хлопець. — За 50 фенігів, мені лиш тільки дали; ти з'їв усе. — Ну, тепер все одно, хай мене бє батько, за те ти не голодний.

І справді, коли батько Гансів повернув ся від хазяїна, то він перш за все кинув ся до хлопця й заходив ся катувати його безпощадно.

— Проклятий хлопче, злодію! — кричав він, кинувши Ганса на підлогу, та й бив його доти, аж поки не задубла рука від утоми, а тоді почав місити дитину ногами. Ганс лежав долі, зщудившись, і жалісно стогнав від болю.

— Де ти подів гроші? Де 50 фенігів? — кричав Штибіке. — Відповідай, наскуднику, бо вбю тебе.

— Штибіке, на Бога, Штибіке, схаменись! — закричала його жінка, вхопивши посатанілого чоловіка за руки. — Ти його покалічиш. Що тоді буде? Як же він робитиме? Штибіке, на Бога, покинь! — Вона заголосила на всю хату, а за нею малі діти.

— Цить! Мовчи! Де моє чесне імя! Хто мені його поверне? І на що я оженив ся з тобою та ще взяв сього гульвісу, ще й дав йому моє чесне імя! На що? Щоб він мене оганьбив? На віщо? Геть пішла, не заважай мені, огидна повіє, потіпахо! Хіба мені діло, чи він живий сей гультай, чи ні? Що мені таке? Я вбю його, отгут на місци вбю.

— Штибіке!

— Геть, кажу тобі!

Штибіке що сили пхнув жінку і відкинув у бік. А вона закричала голосно, залізла в куток і сіла там долі й закрила хусткою лице й затулила вуха, щоб не чути стогону сина.

Нарешті чоловік втомився і покинув хлопця, а сам ліг на канапу.

— Зганьбив моє чесне ім'я! — мурмотав він. — Отакий негіда. Ще й дурний до того. Не здатний украсти навіть так, щоб не піймали. Але пан-хазяїн відразу зрозумів, з ким має розмову. З якою пошаною він до мене поставився. „Штибіке” він сказав „я бачу, що ви чесна людина. Тільки ради вас я зоставлю в себе вашого сина і не вижену його, але коли ще раз трафить ся щось подібного, то вже я його не держатиму”. Я тобі кажу, падлюка, — знов заходився Штибіке, — що коли тебе ще раз піймають, — я забю тебе на смерть. І знав же кого зганьбити! Мене, Готліба Штибіке! Що все жите чесно прожив... ніхто не сьміє мені закинути нічого... все жите я мучився й працював. — І от якась ледащо наважається забрудити мою честь... честь... чесної людини...

Останні слова Штибіке вимовляв неясно і через силу: перше як іти до пана, та й вертаючи до дому він „підживився”, тому то ледве лігши на канапу, він міцно заснув.

Зорі сяли на небі під той час, як Ганс Штибіке вилазив по східцях у двір з своєї хати. Іти він не міг, так його боліли ноги, та й все тіло і через те він плазом ліз. Навномацьки у темряві дістався він до Плутонової будки і тут поруч з собакою кинувся на землю та й ревно заплакав. А пес тихо

загарчав, лизав хлопцеві руки. Оттак лежали вони оба побиті, втомлені, один коло другого — нещасний собака з нещасним хлопцем.

— Ану, хлопче, де ти подів шага*)? Кажі швидче. Невже ти його вкрав? — спитав одного дня селянин, що возив молоко, стріпуючи Ганса за плечі.

— У мене нема його, вірте мені, що я не брав, я не брав його. Йй Богу, Йй Богу не брав! Йй Богу, у мене його нема, — так кажучи Ганс, показав чоловікови голі руки.

Вони стояли на вулиці, коло воза, що в нїм возили молоко. Сьвіжий вітер осїнний змїтав жовте листе з дерева і воно падало просто їм під ноги.

Хлопець сам тремтів як листок.

— У мене нема його. О, добрий пане Шульце, не жалійтесь на мене. Я не крав шага, у мене його нема, нї, запевняю вас. Я не брав його.

Одурівши від жаху, хлопець промовляв все ті самі слова.

— Так кождий може сказати. Відбрехатись не тяжко, — сказав спокійно чоловік, байдужо дивлючись на хлопця. — Ходім лиш до хазяїна. Я не можу мовчати і розкажу про крадіж.

Сказавши се, він вхопив хлопця й поволік за собою.

А де-ж подів ся шаг? Ніхто не знав. Може він упав на землю й закотив ся де, або може той, хто купував молоко не додав шага Гансови — ніхто не міг сказати, але одного шага бракувало. Як

*) Шаг — грїш финський, такої вартости як феніг.

не міг — не звук. Та й навіщо? Жах його був такий великий, що він міг думать тільки про майбутню бійку та батькове катованє.

У вечері повернув ся батько. Він був зовсім п'яний.

— Де він, де він, наш гувльвіса? — спитав батько, ледве вимовляючи слова.

Ганє весь тремтів і, сховавшись під укриття, ледве дихав.

— Він хворий, — відказала мати.

— Ну, гаразд, все одно завтра... завтра.. Ото проклятий хлопець!

Він кинув ся на ліжку й сейчас захропив.

„Завтра, так, завтра”, подумав з ляком Ганє.

Він добре знав, що його чекає завтра.

Ганє трусив ся, як в горячці, лежучи з широкими розплющеними очима. Спати він не міг. Він бояв ся, але разом з тим хотілось йому, щоб хтось приголубив його, хотілось притулитись до когось, схватись за кимсь. І се бажанє було ще сильніше як жах.

Хлопець згадав про свого єдиного друга Плутона і раптом усміхнув ся. Так, він загадав іти до Плутона. Як тільки почне світати, він піде до Плутона, доконче до Плутона... Думки його розбігались, і швидко він заснув, склавши худі руки й растуливши рот.

Було зовсім рано, як він прокинувся. Ще сьвітив місяць і ще не світало, але хлопець звів ся. Він тихо-тихо виліз із ліжка, умив ся, й причепурився, як найкраще.

В синій чемерці, в картузі, він нечутно підкрав ся до матиного ліжка, подивив ся на неї кілька хвилин і вийшов...

Штибіке хропів так сильно, як у ночі, коли жінка прокинулась від галасу, що лунав у дворі.

— Шитбіке... пані Штибіке, Шти-бі-ке! — зачув ся чийсь голос. Що трафилось? Жінка Штибіке, перелякана, підвелась. Малі діти заходились верещати. Ще не прокинувшись зовсім, нашвидку пані Штибіке скочила з ліжка й боса підскочила до вікна.

— Штибіке, пані Штибіке, Штибіке!

— Але що-ж трафилось? Що там таке трафилось? — спитала жінка, починаючи тремтіти.

Голоси, що її кликали, здались їй чомусь страшними.

— Виходьте швидче... швидче... трафилось нещастє вашому хлопчикови.

— Нещастє! Яке нещастє? — Цікавість і жах обхопили її і вона ще сильніш затремтіла.

— Штибіке! — крикнула вона, штовхаючи чоловіка — Штибіке!

— Але він повернув ся на другий бік і хропів.

У дворі галасували все голоснішше; глухий гомін, собаче вите, галас людський мішались до купи й неприємно вражали. Стурбована пані Штибіке нашвидку одяглась й вибігла.

Ось вона виходить. Голосні крики витають її.

Юрба народу скупчилась в кутку, коло собачої будки.

— Що трафилось? Що трафилось? — питає пані Штибіке.

— Нещастє... пані Штибіке... ваш хлопчик... Ах, Боже мій!

— Мій Ганс? — питає мати... — Йому трафилось лихо?

Юрба розступаєть ся перед нею, пропускає її, а в сю хвилю нещасна жінка з переляку голосно кричить, і крик той лунає по всім дворі. Собака виє немов на відказ.

Над собачою будкою на стіні стремить поржавілий гак і на нїм, на чорнім шкуратянім пасі висить худе тіло хлопчика в синій чемерці; ранішній вітрець ворушить його біляве волосє над чолом; рот розтулений, а очи без всякого виразу, зовсім метрві.

Плутон, скажено гавкаючи, підскакує й силкуєть ся вхонити хлопця за ноги, але не дістане до них; тоді сїдає на землю, підводить голову й виє; але не підпускає до хлопця нікого.

На темній стіні будки читально, великими літерами написано дитячою рукою: „Я не крав шага. Не зачіпайте та не бийте Плутона.

Ганс Штибіке, попихач”.

П'яниця, перевернувши ся на крату, замикаючу отвір до каналу, говорить до себе:

— Тепер цілком люди подуріли. В землі роблять вікна. Тай коби то щось можна гарного побачити через ті крати... А то темно, сморід... На якого чорта вони то вікно зробили?

С. Осташевський.

Орендар.

Де є місто і базар,
Там жидів бери на фурри;
А в селі є орендар,
Його жінка і бахури.
З чого-ж теє дранте жне?
Ані оре, ані сіє,
Працювати ані руш,
Але жне, як би пан.
Пустили с: на обман.
Кілько в селі іно душ,
Кождий християнин ся тягне
І до того ся приклав,
Щоб жид в шабас гугля мав
І чого іно забagne.
Чумак з мажі став богатий,
Ткачів тримають варштати,
Рибака викормить ятір,
А жид — чорт би його матір! —
Не приклав до праці рук,
Але грошій має гук.
З чого-ж богатіє швидко,
Хоч му зразу міх порожний?

Бо му розум свій дав дїтько.
Будь, як хочеш, осторожний;
Колись напхав вже калитку,
Як занюхав її жид,
І сказати навіть гид —
Не устережеш убитку!

Раз то в нашій Україні,
Там де течуть води сині*),
Жив богатий чоловік.
Двацять пять маж кожний рік
Гнав на озера по сіль,
Або, хоч то тільки миль,
То за рибою на Дон.
Звав ся він Рудий Сафон
Від того, що його волос
Рудий, як пшеничний колос.
Не любив ся упивати,
Хоч на водку його стати.
Десь то хиба на ярмарку
Коли випив водки чарку;
В своїй корчмі не бував,
Гроша жидам не заніс.
Орендар аж пейса рвав,
Трохи не взяв його біс.
Нераз засїв він за стіл,
Накивав ся головою,
Що аж до чола упрів,
Кметувавши над думкою,
Який спосіб би добрав,
Щоб Сафон ся розгуляв.

---

*) Ріка Синюха.

Пішов раз до Сафона, приніс оковити,
Поклав фляшку на стіл і став говорити:
„Що то значить, Сафоне? Ви такі лукаві,
Не зайдете до мене навіть для забави.
У мене-ж пак бувають такі чесні люде,
Не то простий мужик, а і шляхтич буде,
Писар або економ, ей-вей-мір, нераз,
А дяк і паламар то сидять раз-враз.
У мене ся весело можна забавляти;
Я знаю, де як кого треба приймувати.
Скопшуйте но горілки, се не простий мір,
Се панки люблять пити; беруть навет в двір.
Вам ся може здає, — нехай Бог боронить! —
Що я хтїв, най Сафон який грішч уронить.
Ей-вей! нащо мені? в мене гроші єсть;
Я хочу вам зробити в моїй хаті честь.
Гроша у вас не возьму; навіть як до хати
Горілку в свою потріб захочете мати,
Конечне від мене, в стороні возьміть;
Грїмки не зроблю, як мні милий сьвіт!”
„Спасибі, орендарию! — став Сафон казати —
Коли-ж я ся не маю часу забавляти,
Без горілки обійдусь хоч би цілий вік,
Бо я з малу до неї єще не привик”.
„А ви пак так заняті? богатші за вас,
Навіть самі панн бавлять ся нераз.
Нащо би то на сьвіті господарство мати,
Щоби гірше, як бідний, треба працювати?”
Бачить жид, що не вдасть ся, скривив на бік носа,
І тільки на Сафона поглянув з укуса.
Вийшов з хати, бо бачить, що не дійде ладу,
І знев став міркувати, як дати принаду.

Жид і чорт — то два перві між собою брати,
Звикли, як що не зможуть, бабу в поміч звати.
Над Жовтими Водами була баба славна,
Кому лихо зробити, то до того справна.
Жид післав і звів бабу, радили всю ніч,
На кінець баба каже: „Не велика річ!
Не такії у мене було люде горді
Покорно обривали від жидів по морді
І самі надставлялись дістати по карку,
Аби іно їм дати горілки хоть чарку.
А ваша річ дістати волося з чуприни
І бороди Сафона. Сафон що години,
Дам поруку, до корчми вашої загляне,
Того не принесе, чого не дістане”.

Все проклятому жидови вже би удало ся,
Хлопб ще від Сафона дістати волося.
Сафонову наймичку жид в корчму призвав,
Щоб їй бинду, щось там гроший дав,
Щоб овляв, щоб волося сплящому устригла,
Щоб їй принесла. Дівка аж застигла,
Бо зараз догадалась, що се жид проклятий,
Хоче ними Сафона десь зачарувати.
Думає: як відкажу, то другий дістане;
Потреба так зробити, най ся жид обмане.
Обіцяла принести. Орендар вже рад.
Наймичка задумана вертає назад,
Тай приходить до хати, не каже ні слова.
Тут здохла у Сафона рудая корова.
Зараз її приходить з того думка проста
І рудого волося утинає з хвоста.
Завинула в платок, досьвіта побігла,
Каже, що Сафонові сплящому устригла.

Udd. 211. 5

Udd. 211. 5

2013660

2. 013.660

201

2. 013.660

201

ВИДАНЕ „ПРОСЬВІТИ У. Н. СОЮЗА”.

“ENLIGHTENMENT”

Ч. 2. Рік III. 1916 Vol. III. No. 2.

За Март-Цьвітень March-April

Про Шевченка-малюра
і інші оповідання.

COLLEGE LIBRARY
SLATEDALE, PA

Ціна 20 цнт.

Entered as second-class matter February 6, 1914, at the post office
at Jersey City, New Jersey, under the Act of August 24 1912.